

GAZİANTEP UNIVERSITY JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Journal homepage: <http://dergipark.org.tr/tr/pub/jss>

Araştırma Makalesi • Research Article

DOI: 10.21547/jss.1635446

Kur'an Kursu Öğreticilerinin Hadis Bilgilerinin Mahiyeti Üzerine Bir Alan Araştırması: Adıyaman-Merkez Örneği¹

A Field Research on the Nature of Hadith Knowledge of Quran Course Teachers: Adıyaman-Central Case

Recep ASLAN^{a*} Fatih GÜRBÜZCAN^b

^a Prof. Dr., Gaziantep Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Gaziantep / TÜRKİYE
ORCID: 0009-0002-1972-9726

^b Doktora Öğrencisi, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri, Gaziantep / TÜRKİYE
ORCID: 0000-0002-7500-2751

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 7 Şubat 2025

Kabul tarihi: 11 Nisan 2025

Anahtar Kelimeler:

Din,
Hadis,
Kur'an kursu öğreticisi,
Din eğitimi,
Adıyaman.

ARTICLE INFO

Article History:

Received: February 7, 2025

Accepted: April 11, 2025

Keywords:

Religion,
Hadith,
Quran course instructor,
Religious education,
Adıyaman.

ÖZ

İslam dininin temel kaynağı Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şeriflerdir. Toplumun gelişmesi ve güçlenmesi için kişilere sağlıklı bir din eğitiminin sunulması gerekmektedir. Bireylerin bu ihtiyacını karşılayacak en önemli kurumlardan biri de Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı olan Kur'an kurslarıdır. Bu kurslar, bireylere sağlıklı bir din eğitimi verilebilmesi için oluşturulmuş yaygın din eğitimi kurumlarıdır. Bu kurumlardan temel eğitim çağındaki çocuklar ve yükseköğretim çağındaki gençler öğrenim görebildiği gibi, uzun bir yaşam tecrübesine sahip yaşlılar olmak üzere toplumun her kesiminden bireyler yararlanabilmektedir. Ülkemizde önemli bir işleve sahip olan Kur'an kurslarında görevli öğretmenlerin yeterli düzeyde hadis bilgisine sahip olması beklenmektedir. Bu kurslarda görev yapan Kur'an kursu öğretmenleri, toplumun din anlayışında önemli bir rol üstlenmektedir. Bu nedenle Kur'an kursu öğretmenlerinin sağlam ve sahih dini bilgiye vakıf olmaları gerekmektedir. Bu bilgiye ise yalnızca Kur'an ve hadis merkezli ilmi bir birikime sahip olmakla ulaşılabilir. Toplumun dini konularda aydınlatma görevi bulunan Kur'an kursu öğretmenlerinin hadisleri anlama ve hayata aktarmada büyük sorumlulukları bulunmaktadır. Bu hususta Kur'an kursu öğretmenlerinin toplumda yer edinen hurafeleri, uydurma rivayetleri ve yanlış din algısını düzeltebilecek güce olduklarına dikkat çekilmektedir. Bu çerçevede, Adıyaman ili Merkez ilçesinde görevli Kur'an kursu öğretmenlerinin hadis bilgilerinin mahiyeti tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmamızda, Kur'an kursu öğretmenlerinin sahih ve uydurma rivayetleri ayırt etme hususunda zorlandıkları tespit edilmiştir. Bu nedenle Kur'an kursu öğretmenlerinin hadis alanındaki bilgi düzeylerinin daha üst bir seviyeye çıkabilmesi adına gerekli görülen tavsiyelerde bulunulmuştur. Araştırmada, geniş kitlelere ulaşma imkânı sunan anket yöntemi kullanılmıştır.

ABSTRACT

The fundamental sources of Islam are the Holy Quran and the Hadiths of the Prophet. To ensure the development and strengthening of society, individuals must be provided with a proper religious education. One of the most important institutions that fulfill this need is the Quran courses affiliated with the Presidency of Religious Affairs. These courses are widespread religious education institutions established to provide individuals with a sound religious education. People from all segments of society, including children of primary school age, young people in higher education, and the elderly with extensive life experience, can benefit from these institutions. In Quran courses, which hold a significant function in our country, instructors are expected to have a high level of knowledge. The instructors at these courses play a crucial role in shaping society's understanding of religion. Therefore, Quran course instructors must possess solid and authentic religious knowledge. This knowledge can only be attained through a scholarly foundation based on the Quran and Hadiths. Quran course instructors, who have the duty of enlightening society on religious matters, bear great responsibility in understanding Hadiths and applying them to daily life. In this regard, emphasis is placed on the fact that Quran course instructors should have the capability to correct superstitions, fabricated narrations, and misconceptions about religion that prevail in society. Within this framework, this study aimed to determine the nature of the Hadith knowledge of Quran course instructors working in the central district of Adıyaman province. In our study, it has been determined that Quran course instructors have difficulty distinguishing between authentic and fabricated narrations. Additionally, recommendations were made to enhance the knowledge level of Quran course instructors in the field of Hadith. A survey method, which provides the opportunity to reach a broad audience, was used in the research.

¹ Bu çalışma Gaziantep Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Projesi Birimi tarafından Hızlı Destek Projesi olarak İLHYTF. HZP. 24. 02 proje numarası ile desteklenmiştir.

EXTENDED ABSTRACT

This study is a field research conducted on the nature of Hadith knowledge among Quran course instructors in the central district of Adıyaman. The aim of our research is to reveal the interest and knowledge levels of the instructors working in Quran courses regarding Hadith, which is one of the main sources of the Islamic religion. Quran course instructors are effective and competent individuals in terms of religious knowledge in society. Therefore, the knowledge levels of Hadith among the instructors working in these institutions will give us clues about the general knowledge level of Hadith in society. In the rapidly changing conditions of society, updating the knowledge of Hadith is also necessary and important. This research will contribute positively to understanding the interest and knowledge levels of Quran course instructors regarding Hadith, thus enabling the relevant institutions to take necessary measures. The correct understanding and practice of religion depend on the proper knowledge and understanding of Hadith. The subject of our research is to determine the knowledge levels of Quran course instructors regarding Hadith. In this context, our study aims to answer the following questions:

- How knowledgeable are course instructors about hadith methodology, and what is their attitude toward fabricated narrations?
- How are the knowledge levels of Quran course instructors about Hadith affected by age, education level, and duration of service?
- What are the main sources for Quran course instructors in learning Hadith?
- What are the attitudes of Quran course instructors towards Hadith?

In the research, the survey method was used as the data collection tool. The survey form is valid and reliable because the necessary stages and scientific measures related to these stages were followed in its development. The survey form consists of five sections: the first section contains information about the personal characteristics and professional statuses of the Quran course instructors. The second section includes information on the Quran course instructors' interest in basic hadith sources and whether they have read these sources. The third section has questions aimed at measuring the Quran course instructors' interest in the field of hadith. The fourth section includes multiple-choice questions related to basic hadith concepts. The fifth section has multiple-choice questions with mixed content, including verses, authentic hadiths, fabricated hadiths, and proverbs on various subjects. The topics in question are faith, worship, knowledge, women and family, food and drink, asceticism, death and beyond, virtues, and social relations. The topics were selected from the service areas needed by society and frequently asked to Quran course instructors.

The SPSS program was used to analyze the statistical data obtained from the survey results. Each section was tried to be interpreted using scientific research methods and techniques. The answers given by the Quran course instructors to the survey questions were entered into the SPSS program. After analyzing the responses with the SPSS computer program, the data obtained were summarized with tables and figures as much as possible to reach the desired goal.

It has been observed that the most read Hadith source by Quran course instructors is Riyâzu's-Sâlihîn with a percentage of 76.8%. The second most read Hadith book is Hadislerle İslam with a percentage of 75.0%. We believe that Hadislerle İslam, recently published by the Presidency of Religious Affairs, will become the most read book as it is becoming increasingly popular among Quran course instructors. The least read Hadith book by Quran course instructors is Râmûzü'l Ehâdis with a percentage of 80%.

According to our research, 6.1% of Quran course instructors consider themselves sufficient in the field of Hadith, 7.3% follow current publications related to Hadith, and 58.5% partially follow these publications. This indicates that Quran course instructors do not follow current publications sufficiently. A large majority of 91.5% of Quran course instructors state that they consider the authenticity of Hadiths important when conveying them. This shows that the instructors are sensitive about the authenticity of Hadiths. However, feedback from Quran course instructors shows that they struggle to distinguish between authentic and fabricated Hadiths. 66.6% of Quran course instructors state that one of the biggest reasons for superstitions in society is the widespread use of fabricated narrations.

According to the data obtained regarding authentic Hadiths from Quran course instructors; the most known authentic Hadith is "I swear by Allah in whose hand my life is, reciting Surah Al-Ikhlâs is equal to one-third of the Quran" with a percentage of 88.3%. The second most known authentic Hadith is "You will not enter Paradise until you believe, and you will not believe until you love one another" with a percentage of 84.8%. The least known authentic Hadith is "Help your brother whether he is an oppressor or oppressed" with a percentage of 56%. It has been observed that Quran course instructors have confusion in distinguishing between authentic and fabricated Hadiths, with 25.3% responding with proverb and 18.7% with fabricated Hadith for this authentic Hadith.

According to the data related to fabricated Hadiths; the most known fabricated narration is "Consult with your wives, but do not follow their opinions" with a percentage of 89.0%. The least known fabricated narration is "I was a hidden treasure; I wished to be known and hence I created the creatures" with a percentage of 31.9%. The responses of Quran course instructors regarding fabricated narrations indicate that the overall rate of knowledge about fabricated narrations is low.

Giriş

İslam dininin temel kaynağı Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şeriflerdir. Kur'an-ı Kerim'de belirtildiği üzere kendisine elçilik görevi verilen Hz. Peygamber, âlemlere rahmet olarak gönderilmiştir (Enbiyâ Suresi 21: 107). Aynı zamanda O, insanlığa en güzel örnek olarak takdim edilmiştir (Ahzâb Suresi 33: 21). Hz. Peygamber, elçilik görevi gereği Allah'tan aldığı mesajı insanlara tebliğ (Mâide Suresi 5: 67) ve tebyîn (Nahl Suresi 16: 44) etmekle görevlendirilmiştir.

Kur'an-ı Kerim, birçok ayetinde inananların Allah ile birlikte Hz. Peygamber'e de itaat etmelerini emretmiş (Âl-i İmrân Suresi 3: 32) hatta Hz. Peygamber'e itaat eden kişinin Allah'a itaat etmiş olacağını haber vermiştir (Nisâ Suresi 4: 80). Hz. Peygamber'in getirdiği mesajı kabul eden sahabe, O'nun otoritesini kabul etmiştir. Sahabenin bu kabulündeki ana etkenler, iman ve hidayetin yanında muhabbet, teslimiyet ve samimiyettir. Onlar, Hz. Peygamber'i her yönüyle kendileri için örnek ve rehber edinmişler, O'na gönül bağıyla bağlanmışlardır (Erul, 2014, s. 120).

Sünnetin günümüze taşınmasında başta sahabe ve daha sonraki nesiller, büyük bir çaba harcamışlardır. "Söz, fiil, takrir, yaratılış veya huyla ilgili bir vasıf olarak Hz. Peygamber'e nispet edilen her şey" (Yücel, 2014, s. 31) şeklinde tanımlanan hadislerin, daha sonraki nesillere aslına uygun bir şekilde aktarılması neticesinde hadis ilmine dair literatür şekillenmeye başlanmıştır.

Hadisler, Kur'an-ı Kerim ayetleri gibi çağımıza kadar değişmeksizin gelmemiştir. Değişik fikirlere sahip insanlar, Kur'an'da görüşlerini destekleyecek bir delil bulamadıklarında, Hz. Peygamber adına yalan beyanda bulunarak görüşlerini kabul ettirmeye çalışmışlardır. Bu nedenle, hadis uydurma faaliyetlerinde bulunulduğu görülmüştür (Yıldırım, 2011, s. 17).

Hadis ilimleri ile uğraşan İslam bilginleri, Hz. Peygamber'e nispet edilen her rivayeti hadis diyerek nakletmedikleri, çok titiz bir araştırma neticesinde eserler kaleme aldıkları bilinmektedir. Tüm hassas araştırmalara karşın birçok rivayet, hadis diye nakledilmiştir. Bu söylentilerin halk nezdinde şöhret bulması, toplumun bir kesiminin özelde hadislerle karşı genelde ise İslam'a karşı güven sorununu doğurmuştur. Bu durum, asrımızda hadislerin topyekün olarak reddedilmesine kadar varmıştır. Hadislerin reddi, Kur'an'ın anlaşılması ve yaşanması hususunda birtakım sorunlara yol açmıştır.

Toplumda, manevi eğitim alanında etkin bir role sahip olanların başında din görevlileri gelmektedir. Ülkemizde yaygın din eğitiminin en önemli kurumlarından biri de Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı Kur'an kurslarıdır. Bu kurslarda eğitim görenler, genelde dini bilgilerini okumaktan daha çok dinleme ve görme yollarıyla elde eden kimselerdir. Bu kimselerin, kendilerine öğretilen bu bilgileri çoğu zaman olduğu gibi kabul ettikleri görülür (Karaman, 1971, s. 352). Bu kurumlardan, okul öncesi çağındaki çocuklardan gençlere, evliliğe henüz yeni başlamış yetişkinlerden uzun bir yaşam tecrübesine sahip yaşlılara kadar çok geniş bir halk kitlesi faydalanabilmektedir. Dolayısıyla, Kur'an kursları, toplumun geniş kesimlerine dini eğitim veren kurumlardır (Karasu, 2019, s. 482). İşte bu noktada, bu kurumlarda eğitim veren Kur'an kursu öğreticilerinin, toplumun din anlayışına sahip olmasındaki rolünün büyük önem arz ettiği görülmektedir. Bu nedenle bu öğreticilerin sahih bir dini bilgiye sahip olmaları beklenmektedir. Bu da Kur'an kursu öğreticilerinin İslami ilimlere vakıf olmalarıyla mümkündür. İşte bu çerçevede, araştırmamızda Adıyaman-merkez örneğinde, Kur'an kursu öğreticilerinin hadis bilgilerinin mahiyeti üzerine bir alan araştırması yapılmıştır.

Amaç ve Yöntem

Araştırmanın Amacı

Hadis ilmi, İslam dininin ana kaynaklarından biridir. Bu nedenle, sahih bir din algısının oluşabilmesi, Kur'an-ı Kerim'le beraber hadis öğreniminin de sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesine bağlıdır. Toplumda yaygın olarak görülen bazı uydurma rivayetlerin halk arasında hadis diye anılması, yanlış din algısının oluşmasına zemin hazırlayacaktır. Toplumda bu algıyı düzelterek faktörlerden biri de Kur'an kursu öğreticileridir.

Araştırmamızın amacı, Kur'an kurslarında görevli öğreticilerin, İslam dininin ana kaynaklarından biri olan hadis ile ilgi ve bilgi düzeylerini belirlemektir. Kur'an kursu öğreticileri, toplumda din bilgisi alanında etkili ve yetkin bireylerdir. Bu nedenle, bu kurumlarda görevli olan öğreticilerin hadis bilgi düzeyleri, bizlere toplumun hadis bilgi seviyesi hakkında ipuçları verecektir. Hızla değişen toplum koşullarında, hadis bilgilerinin de güncellenmesi ihtiyaç ve önem arz etmektedir. Bu araştırma, Kur'an kursu öğreticilerinin hadis ile ilgi ve bilgi seviyelerinin anlaşılmasına, böylelikle ilgili kurumlarca gerekli görülen tedbirlerin alınmasına olumlu katkı sağlayacaktır. Dinin doğru anlaşılması ve yaşanması hadislerin doğru bilinmesi ve anlaşılmasına bağlıdır.

Araştırmanın Problemi

Topluma dini konularda rehberlik etme, onlara sahih bilgiyi verme görevi Diyanet İşleri Başkanlığı'na aittir. Din hizmeti yürütmekle görevli Diyanet İşleri Başkanlığı, bu vazifesini daha çok vaiz, imam-hatip ve Kur'an kursu öğreticileri aracılığıyla yerine getirmektedir.

Araştırmamızın konusu, Kur'an kursu öğreticilerinin uydurma rivayetlerle, halkın din konusunda yanlış yönlendirilmesini tespit etmeye yöneliktir. Bu çerçevede çalışmamızda şu sorulara cevap aranmaya çalışılmıştır:

- Kur'an kursu öğreticilerinin hadis usulü konusundaki bilgileri ve uydurma rivayetlere karşı tutumları nasıldır?
- Kur'an kurslarında görevli olan öğreticilerin hadis bilgilerini yaşları, eğitim düzeyleri ve hizmet süreleri ne ölçüde etkiler?
- Kur'an kursu öğreticilerinin hadis öğreniminde başvurdukları temel kaynaklar nelerdir?
- Bu kurslarda görevli öğreticilerin hadislere yönelik tutumu nasıldır?

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

En geçerli ve güvenilir araştırma, evrenin tamamını kapsayan araştırmadır. Ancak, toplum bilim çalışmalarında; zaman, maliyet ve emek gibi sınırlayıcı etkenler bulunduğundan, evrenin tamamı yerine, onu temsil yetkisine sahip bir parçası seçilmek suretiyle o parça üzerinden inceleme yapılır (Gökçe, 2004, s. 78-83).

Araştırma çerçevesinde incelenen tüm kişilerden oluşan gruba evren; bu evreni temsil ettiği varsayılan belirli sayıda seçilmiş kişilerden oluşan grup ise örneklem olarak adlandırılır. Örneklem, bütünün içerisinde seçilen bir kısmı temsil eder. Bu parça sayesinde araştırma, geniş ve lüzumsuz bilgidен kurtularak zaman, araç-gereç ve maliyet gibi konularda tasarruf imkânı sağlar. Bu sayede, örnekleme yapılırken tüm evren hakkında genel ifadeler kullanma olanağı verir (Yoğurtçugil, 1976, s. 81-86).

Araştırmanın evreni, Adıyaman ili merkez ilçede görev yapan Kur'an kursu öğreticileridir. Diğer ilçelerde mevcut Kur'an kursu sayısı ve bu kurslarda görev yapan Kur'an kursu öğretici sayısının yetersiz olduğu düşünüldüğünden, yalnız merkez ilçedeki Kur'an kursu öğreticilerine anket yapılmıştır. Adıyaman ili merkez ilçede görevli toplam 130 Kur'an kursu

öğreticisinden, temsil niteliğini taşıdığı düşünülen 82 Kur'an kursu öğreticisi, rastlantısal olarak örneklem için seçilmiştir.

Araştırmanın yapıldığı tarihte Adıyaman ili merkez ilçede 110 Kur'an kursu mevcut idi. Bu kurslarda toplam 130 Kur'an kursu öğreticisi, kadrolu ve sözleşmeli olarak görev yapmaktaydı. Adıyaman merkez ilçede görev yapan, araştırmamıza katılan Kur'an kursu öğretmenlerinden; 45'i ilahiyat fakültesi, 21'i ön lisans, 11'i imam hatip lisesi, 4'ü diğer lisans ve 1'i yüksek lisans mezunu idi.

2023 yılının verilerine göre Adıyaman ilinin nüfusu 604.978² Adıyaman merkez ilçenin nüfusu ise 284.839³'dur.

Araştırmanın Varsayımları

Bu araştırmamızdaki varsayımlarımız şunlardır:

1. Kur'an kursu öğretmenlerinin büyük çoğunluğu anketteki soruları özenle cevaplayacaklardır.
2. Araştırmamızda kullandığımız veri toplama araçları geçerli ve güvenilirlerdir.
3. Anket uygulanan örneklem, genel olarak evreni yansıtmaktadır.
4. Kur'an kursu öğretmenlerinin büyük bir kısmı ilahiyat fakültesi mezunudur.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmamız, 2024 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı Adıyaman İl Müftülüğü'ne bağlı merkezde görev yapan Kur'an kursu öğretmenleri ile yapılmıştır.

Anket sonucunda elde edilen verilerin sonuçları, ölçme aracının uygulandığı 2024 yılı için geçerlidir. Çalışmada incelenen konu ile ilgili verilerin toplanması, kullanılan ölçme aracı ve örneklem ile sınırlı kalmıştır.

Araştırmanın Yöntemi, Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmada, veri toplama aracı olarak anket yöntemi tercih edilmiştir. Anket formu hem geçerlidir hem de güvenilirlerdir. Çünkü bu araçlar geliştirilirken, takip edilmesi gereken aşamalara ve bu aşamalarla ilgili bilimsel ölçütler dikkate alınmıştır. Anketin oluşturulmasında problem tespit edildikten sonra ilgili uzmanlardan görüş alınarak anket soruları hazırlanmış, ön uygulama yapılmıştır. Bu aşamalar neticesinde anketten geçerli ve güvenilir sonuçlar elde edildiği görülmüştür. Anket formlarının uygulanabilmesi için gerekli yasal izinler alınmıştır. Adıyaman İl Müftülüğü aylık mutata toplantısında, örneklemi oluşturan Kur'an kursu öğretmenlerine anket ile ilgili gerekli bilgilendirme yapılmıştır. Toplantı sonunda anket Google form ile internet üzerinden uygulanmıştır. Katılımcıların anketi sağlıklı bir şekilde cevaplandırmaları sağlanmıştır.

Anket formu beş bölümden oluşmakta olup, birinci bölümde Kur'an kursu öğretmenlerinin kişisel özellikleri ve mesleki durumlarına dair bilgiler yer almaktadır. İkinci bölümde, Kur'an kursu öğretmenlerinin temel hadis kaynaklarına olan ilgileri ve bu kaynakları okuyup okumadıklarına dair bilgiler yer almaktadır. Üçüncü bölümde, Kur'an kursu öğretmenlerinin hadis alanına olan ilgilerini değerlendiren sorular bulunmaktadır. Dördüncü

² Bkz: <https://www.nufusu.com/il/adiyaman-nufusu>

³ Bkz: https://www.nufusu.com/ilce/merkez_adiyaman-nufusu

bölümde, temel hadis kavramları ile ilgili çoktan seçmeli sorular bulunmaktadır. Beşinci bölümde ise farklı konulara ilişkin ayetler, sahih hadisler, mevzu hadisler ve atasözlerinin karışık olarak verildiği çoktan seçmeli sorular bulunmaktadır. Bahsi geçen sorular; iman, ibadet, ilim, kadın ve aile, yeme içme, zühd, ölüm ve ötesi, faziletler ve toplumsal ilişkiler ile ilgili konulardır. Konu başlıkları toplumun ihtiyaç duyduğu ve Kur'an kursu öğreticilerine sıkça yöneltilen hizmet alanlarından seçilmiştir.

Anket sonucunda elde edilen istatistiksel verilerin analiz edilmesinde SPSS programı kullanılmıştır. Her bölüm bilimsel araştırma yöntem ve tekniği kullanılarak yorumlanmaya çalışılmıştır. Kur'an kursu öğreticilerinin anketteki sorulara vermiş olduğu cevaplar SPSS programına girilmiştir. Anket etrafında oluşacak olan cevapların bilgisayar programında (SPSS) analizinin yapılmasından sonra ortaya çıkan veriler, mümkün olduğu kadar tablolaştırma ve şekiller ile bulguların özetlenmesi sağlanarak istenilen amaca ulaşılmıştır.

Konu ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Mehmet Bilen'e ait, *"T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı'na Bağlı Camilerde Görev Yapan İmamların Hadis Bilgilerinin Mahiyeti Üzerine Bir Araştırma (Ankara, Şırnak Örnekleme)"*, (AÜSBE, Ankara, 1996), yayınlanmamış yüksek lisans tezi.

Bu çalışma giriş ve üç bölümden meydana gelmiştir. Ankara ve Şırnak illerinde görevli 213 din görevlisinin hadis bilgi düzeylerinin mahiyetinin tespit edilmesi amacıyla hazırlanan anketin verileri analiz edilmiştir (Bilen, 1996, s. 81-104).

Mehmet Bilen'e ait diğer bir çalışma olan *"Din Görevlilerinin Hadis Bilgileri üzerine"* adlı makalesi.

Bilen, yüksek lisans tezinde uygulamış olduğu aynı anketi 2006 yılında Isparta ilinde görev yapan din görevlilerine de uygulamıştır. Burada elde ettiği bulguları, yüksek lisans tezindeki bulgularla mukayese etmeye çalışmıştır (Bilen, 2007, s. 81-104).

Davut Kurkut'un *"Sünnetin Hayata Aktarılmasında Din Görevlilerinin Fonksiyonu (Kayseri Örneği)"* adlı yayınlanmamış yüksek lisans tezi.

Kurkut'un veri toplama aracı olarak esas aldığı anket, Kayseri'de bulunan 174 din görevlisine uygulanmıştır. Çalışmada din görevlilerin hadis algısı, temel hadis kaynaklarından faydalanma ve hadis ile ilgili bilgi düzeyleri, sünnetin günümüze taşınmasında din görevlilerinin fonksiyonu, yeterlilikleri ve karşılaştıkları zorluklar değerlendirilmiştir (Kurkut, 2012).

Hatice Yılmaz Ülkü'nün *"T.C. Diyanet İşleri Başkanlığında Görevli Kur'an Kursu Öğreticilerinin Hadis Bilgileri Üzerine Bir Alan Araştırması (Konya-Merem ve Kocaeli-Gebze Örneği)"* yayınlanmamış yüksek lisans tezi.

Ülkü, çalışmada anket yöntemini kullanmıştır. Kocaeli- Gebze ve Konya- Merem ilçelerindeki Kur'an kurslarındaki görevli öğreticilerinin, hadis konusuna dair bilgi düzeyleri hakkında yapılmış bir alan araştırmasıdır (Ülkü, 2019).

Ali Çelik'in *"Halkın Hadis Bilgisi ve Bilgi Kaynakları (Ahmediyye Örneği)"* adlı eserinde, toplumun sahip olduğu Hadis/Sünnet bilgisinin bir takım yanlış öğrenme ve anlamaları içerdiği tespit edilmiştir. Çok sayıda uydurma söz Hz. Peygamber (sav)'e izafe edilmiştir. Bu nedenle dini birtakım problemlerin ortaya çıkmasına yol açtığı görülmektedir. Eserde problemin kaynağı tespit edilerek çözümüne ışık tutulmuştur (Çelik, 2019).

Meltem Gündüz'ün *"Din Görevlilerinin Hadis Bilgilerinin Mahiyeti Üzerine Bir Alan Araştırması (Eskişehir ve Kütahya Örneği)"* yayınlanmamış yüksek lisans tezi.

Gündüz, Kütahya ve Eskişehir illerindeki 350 din görevlisi ile anket yapmıştır. Çalışmada, din görevlilerin hadis kaynak bilgileri, bu kaynakları okuma oranları ve hadislerin sıhhat değeri gibi konularda din görevlilerinin bilgi düzeyini tespit etmiştir. Ayrıca din görevlilerine bazı önerilerde bulunmuştur (Gündüz, 2019).

Recep Aslan ve Elif Kocabaş'ın “Kur'an Kursu Öğreticilerinin Hadis Bilgileri Üzerine Bir Değerlendirme: Gaziantep Örneği” adlı araştırma makalesi.

Recep Aslan danışmanlığında, Kocabaş 2019 yılında Gaziantep ili Şahinbey ve Şehitkâmil merkez ilçelerindeki Kur'an kursu öğreticileri ile bir alan araştırması yapmıştır. Bu araştırmaya, 151 Kur'an kursu öğreticisi katılmıştır. Bu çalışmada, Kur'an kursu öğreticilerinin hadis bilgi düzeyleri incelenmiştir (Aslan ve Kocabaş, 2022, s. 1069-1089).

Bulgular ve Tartışma

Kur'an Kursu Öğreticilerinin Bireysel ve Mesleki Durum Dağılımı

Araştırmamız sonucunda, uygulanan anketten elde edilen verilere göre, Kur'an kursu öğreticilerinin yaş kategorileri, görev süreleri, eğitim seviyeleri ve görev yaptıkları yerlerin türleri aşağıdaki gibidir.

Tablo 1: Kur'an Kursu Öğreticilerinin Bireysel ve Mesleki Durumları

		Sayı	Oran
Yaş	18-30	23	28,0%
	31-40	29	35,3%
	41-50	28	34,2%
	51 ve üzeri	2	2,5%
Hizmet Yılı	1-5	31	37,8%
	6-10	12	14,6%
	11-15	27	33,0%
	16-25	10	12,2%
	26 ve üzeri	2	2,4%
Eğitim Durumu	İmam Hatip Lisesi	11	13,5%
	Ön Lisans	21	25,6%
	İlahiyat Fakültesi	45	54,9%
	Diğer Lisans	4	4,8%
	Yüksek Lisans	1	1,2%
Görev Yeri	İl Merkezi	80	97,6%
	Kasaba	0	0,0%
Türü	Köy	2	2,4%
Toplam		82	100,0%

Çalışmamıza Adıyaman ilinden 82 Kur'an kursu öğreticisi katılmıştır. Katılımcıların tamamı demografik bilgilerini paylaşmıştır. Ankete katılan Kur'an kursu öğreticilerinin çoğunlukla genç yaşta olduğu ve ilahiyat fakültesi mezunu oldukları görülmüştür. Analizde kayıp veriler (missing) olduğunda, geçerli yüzdelere üzerinden değerlendirme yapılmıştır.

Kur'an Kursu Öğreticilerinin Kaynak Bilgilerine Dair Bulgular

Kur'an kursu öğreticilerinin hadis bilgilerini değerlendirebilmek amacıyla, onlara hadis alanındaki kaynak eserleri okuyup okumadıkları sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların cevap kısmında “Arapça okudum” ile “Kısmen Arapça okudum” ve “Türkçe okudum” ile “Kısmen Türkçe okudum” değerleri birleştirilerek tek bir değer elde edilmiştir. Tablo bu doğrultuda hazırlanmıştır.

Tablo 2: Kur'an Kursu Öğreticilerinin Kaynak Bilgileri ile İlgili Durum

Kitap Adı	Okudum				Okumadım		Kütüphanemde			
	Arapça	Oran	Türkçe	Oran	Sayı	Oran	Var		Yok	
Sahih-i Buhârî	19	23,4	56	69,1	16	19,7	28	56,0	22	44,0
Sahih-i Müslim	20	24,7	45	55,5	26	32,1	18	36,0	32	64,0
Sünen-i Ebû Dâvud	9	11,1	22	27,1	52	64,2	6	12,0	44	88,0
Sünen-i Tirmizî	11	13,5	28	34,5	42	51,9	14	25,0	42	75,0
Sünen-i Nesâî	8	10,0	17	21,3	54	67,5	14	26,9	38	73,1
Sünen-i İbn Mâce	9	11,4	17	21,6	50	63,3	12	22,2	42	77,8
Riyâzü's- Sâlihîn	25	30,5	63	76,8	11	13,4	46	85,2	8	14,8
Râmûzü'l Ehâdis	2	2,5	11	13,8	64	80,0	2	4,3	44	95,7
Hadislerle İslam	16	20,0	60	75,0	13	16,2	44	81,5	10	18,5
Hadis Usulü	14	17,5	68	85,0	10	12,5	40	77,0	12	23,0

Tablo 2’de sunulan verilere göre en çok okunan hadis kitabı *Riyâzü’s- Sâlihîn* adlı eserdir. Daha sonra ise sırayla *Hadislerle İslam*, *Sahih-i Buhârî* ve *Sahih-i Müslim* kitapları takip etmektedir. En az okunan eser ise %80 oran ile *Râmûzü’l Ehâdis*’tir. Bu eseri de sırasıyla *Sünen-i Nesâî* ve *Sünen-i Ebû Dâvud* kaynak eserleri takip etmektedir. Kur’an kursu öğreticilerinin %85,2’si *Riyâzü’s- Sâlihîn*’i, %81,5’i *Hadislerle İslam* adlı eseri kütüphanesinde bulundurmaktadır.

Kur'an Kursu Öğreticilerinin Hadislerle İlgili Tutumuna Dair Bulgular

Likert-tipi sorular, çalışılan konuyla ilgili tutum ya da görüşlere dair ifadelerle katılım seviyesini belirten seçenekler içerir. Bu tip sorularda katılım seviyesini belirleyebilmek için iki uç nokta arasında birden fazla seçenek sunulmaktadır. Bu seçenekler “en iyiden en kötüye” veya “en yüksekten en düşüğe” doğru dereceli bir şekilde sunulur. Değerlendirme sürecinde, bu seçeneklerin derecelerine göre kodlanmak suretiyle analizi yapılır (Turan vd., 2015, s. 188). Bu kısımda ankete katılan katılımcılara bu ölçekle yöneltilen dört soruya verdikleri yanıtların analizi yapılacaktır.

a) Hadis alanı ile ilgili yeterli bilgiye sahibim

Tablo 3: “Hadis alanı ile ilgili yeterli bilgiye sahibim” İfadesiyle İlgili Durum

		Evet		Kısmen		Hayır	
		Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Yaş	18-30	2	9,5%	19	90,5%	0	0,0%
	31-40	1	3,5%	22	75,8%	6	20,7%
	41-50	2	7,1%	19	67,9%	7	25,0%
	51 ve üzeri	0	0,0%	2	66,6%	1	33,3%
Hizmet Yılı	1-5	3	10,0%	25	83,3%	2	6,7%
	6-10	1	7,1%	11	78,6%	2	14,3%
	11-15	0	0,0%	18	69,2%	8	30,8%
	16-25	1	10,0%	6	60,0%	3	30,0%
	26 ve üzeri	0	0,0%	2	100%	0	0,0%
Eğitim Durumu	İmam Hatip Lisesi	1	9,1%	8	72,7%	2	18,2%
	Ön Lisans	0	0,0%	15	71,5%	6	28,5%
	İlahiyat Fakültesi	4	8,8%	35	77,8%	6	13,4%
	Diğer Lisans	0	0,0%	3	75,0%	1	25,0%
	Yüksek Lisans	0	0,0%	1	100%	0	0,0%
Görev	İl Merkezi	5	6,3%	60	75,0%	15	18,7%
Yeri	Kasaba	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
Türü	Köy	0	0,0%	2	100%	0	0,0%
Toplam		5	6,1%	62	75,6%	15	18,3%

Tablo 3'e göre göreve yeni başlayanlar ile imam hatip lisesi ve ilahiyat fakültesi eğitimi almış Kur'an kursu öğretmenleri, hadis alanında kendilerini daha yeterli gördüklerini belirtmişlerdir.

b) Hadis alanında yayınlanmış kitap ve makaleleri takip ederim.

Tablo 4: "Hadis alanında yayınlanan kitap ve makaleleri takip ederim" İfadesi ile İlgili Durum

		Evet		Kısmen		Hayır	
		Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Yaş	18-30	2	9,5%	13	62,0%	6	28,5%
	31-40	2	6,9%	17	58,6%	10	34,5%
	41-50	2	7,1%	16	57,2%	10	35,7%
	51 ve üzeri	0	0,0%	2	50,0%	2	50,0%
Hizmet Yılı	1-5	3	10,0%	18	83,3%	9	6,7%
	6-10	1	7,7%	8	61,6%	4	30,7%
	11-15	1	3,7%	17	63,0%	9	33,3%
	16-25	1	10,0%	4	40,0%	5	50,0%
	26 ve üzeri	0	0,0%	1	50,0%	1	50,0%
Eğitim Durumu	İmam Hatip Lisesi	1	10,0%	7	70,0%	2	20,0%
	Ön Lisans	1	4,8%	16	76,2%	4	19,0%
	İlahiyat Fakültesi	4	8,9%	21	46,6%	20	44,5%
	Diğer Lisans	0	0,0%	3	75,0%	1	25,0%
	Yüksek Lisans	0	0,0%	1	50,0%	1	50,0%
Görev Yeri	İl Merkezi	6	7,5%	46	57,5%	28	35,0%
	Kasaba	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
Türü	Köy	0	0,0%	2	100%	0	0,0%
Toplam		6	7,3%	48	58,5%	28	34,1%

Tablo 4'e göre Kur'an kursu öğretmenlerinin hadis ile ilgili yayınları takip edip etmedikleri sorulduğunda katılımcıların; %58,5'i kısmen, %34,1'i hayır ve %7,3'ü evet yanıtını vermiştir. İlahiyat fakültesi mezunlarının hadis ile ilgili yayınları daha fazla takip etmeleri beklenirken, %44,5'inin yanıtının hayır olması dikkat çekicidir.

c) Hadisleri aktarırken hadislerin sıhhatini önemserim.

Tablo 5: "Hadisleri aktarırken hadislerin sıhhatini önemserim" İfadesi ile İlgili Durum

		Evet		Kısmen		Hayır	
		Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Yaş	18-30	18	85,7%	3	14,3%	0	0,0%
	31-40	29	96,7%	1	3,3%	0	0,0%
	41-50	27	96,4%	1	3,6%	0	0,0%
	51 ve üzeri	1	33,3%	2	66,7%	0	0,0%
Hizmet Yılı	1-5	27	90,0%	3	10,0%	0	0,0%
	6-10	12	92,3%	1	7,7%	0	0,0%
	11-15	25	92,5%	2	7,5%	0	0,0%
	16-25	10	100%	0	0,0%	0	0,0%
	26 ve üzeri	1	50,0%	1	50,0%	0	0,0%
Eğitim Durumu	İmam Hatip Lisesi	8	72,8%	3	27,2%	0	0,0%
	Ön Lisans	20	90,9%	2	9,1%	0	0,0%
	İlahiyat Fakültesi	43	97,7%	1	2,3%	0	0,0%
	Diğer Lisans	3	75,0%	1	25,0%	0	0,0%
	Yüksek Lisans	1	100%	0	0,0%	0	0,0%
Görev Yeri	İl Merkezi	73	91,2%	7	8,7%	0	0,0%
	Kasaba	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
Türü	Köy	2	100%	0	0,0%	0	0,0%
Toplam		75	91,5%	7	8,5%	0	0,0%

Tablo 5'e göre, katılımcılardan hiçbiri hayır yanıtı vermemiştir. Kur'an kursu öğrencilerinin %91,5'i evet yanıtını vererek, hadisleri aktarırken hadisin sıhhatini önemsediklerini ifade etmişlerdir. Bu durum, Kur'an kursu öğrencilerinin, hadis ilminin en önemli konularından biri sayılan hadislerin sıhhati hususunda son derece hassas olduklarını göstermektedir.

d) Hurafelerin toplumda yayılmasının başlıca nedenlerinden birinin, irşad faaliyetlerinde uydurma rivayetlerin kullanılmasından kaynaklandığını düşünüyorum.

Tablo 6: "Hurafelerin toplumda yayılmasının başlıca nedenlerinden birinin, irşad faaliyetlerinde uydurma rivayetlerin kullanılmasından kaynaklandığını düşünüyorum" ifadesi ile ilgili Durum

		Evet		Kısmen		Hayır	
		Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Yaş	18-30	19	86,4%	3	13,6%	0	0,0%
	31-40	15	60,0%	10	40,0%	0	0,0%
	41-50	18	62,1%	10	34,5%	1	3,4%
	51 ve üzeri	0	0,0%	2	100%	0	0,0%
Hizmet Yılı	1-5	23	79,3%	6	20,7%	0	0,0%
	6-10	8	72,7%	3	27,3%	0	0,0%
	11-15	13	50,0%	12	46,2%	1	3,8%
	16-25	8	80,0%	2	20,0%	0	0,0%
	26 ve üzeri	0	0,0%	2	100%	0	0,0%
Eğitim Durumu	İmam Hatip Lisesi	7	63,7%	4	36,3%	0	00,0%
	Ön Lisans	10	52,6%	8	42,1%	1	5,3%
	İlahiyat Fakültesi	31	72,1%	12	27,9%	0	0,0%
	Diğer Lisans	3	75,0%	1	25,0%	0	0,0%
	Yüksek Lisans	1	100%	0	0,0%	0	0,0%
Görev Yeri	İl Merkezi	50	65,8%	25	32,9%	1	1,3%
Türü	Kasaba	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
	Köy	2	100%	0	0,0%	0	0,0%
Toplam		52	66,6%	25	32,1%	1	1,3%

Tablo 6'da ki verilere göre, bu soruya hayır cevabı veren Kur'an kursu öğrencilerinin oranı sadece %1,3'tür. Eğitim durumları ile ilgili verilere bakıldığında, bu soruya evet cevabı veren katılımcıların %75'inin diğer lisans, %72,1'inin ilahiyat fakültesi ve %63,7'sinin imam hatip lisesinden mezun olduğu anlaşılmaktadır.

Kur'an Kursu Öğreticilerinin Hadis Usulü Bilgisine Dair Bulgular

Ankete katılıp herhangi bir hadis usulü kitabını okuduğunu belirten Kur'an kursu öğrencilerinin oranı %85'tir. %77'si ise hadis usulü ile ilgili bir eseri kütüphanesinde bulundurduğunu belirtmiştir.

Ankette katılımcılara 10 adet hadis usulü ile ilgili soru sorulmuştur. Çalışmamızda, katılımcıların dokuz soruya verdikleri doğru yanıtların oranlarına dair veriler paylaşılacaktır. Katılımcıların 7. soruya verdikleri yanıtların ise analizi yapılacaktır.

Tablo 7: Hadis Usulü İle İlgili Sorulara Verilen Doğru Yanıt Durumu

Hadis Usulü Soruları	Oran
1. Soru	93,8%
2. Soru	59,7%
3. Soru	72,7%
4. Soru	71,4%
5. Soru	96,2%
6. Soru	88,6%
7. Soru	90,8%

8. Soru	80,8%
9. Soru	48,7%
10.Soru	77,5%

Ankete katılan Kur'an kursu öğretmenlerinin, hadis usulü ile ilgili yanıtları genel anlamda olumludur. Katılımcılara 7. Soruda; "Hz. Peygamber'e isnad edilen yalan ve uydurma haberlere ne ad verilir?" sorusu yöneltilerek, Kur'an kursu öğretmenlerinin doğru cevap olan "mevzu hadis" in tanımını bilme düzeyleri tespit edilmek istenmiştir. Elde edilen veriler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 8: "Mevzu hadis" Tanımını Bilme ile İlgili Durum

		Mevzu		Merfû		Mevkûf	
		Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Yaş	18-30	19	95,0%	0	0,0%	1	5,0%
	31-40	25	89,2%	1	3,5%	2	7,3%
	41-50	23	92,0%	2	8,0%	0	0,0%
	51 ve üzeri	2	66,7%	1	33,3%	0	0,0%
Hizmet Yılı	1-5	29	96,7%	0	0,0%	1	3,3%
	6-10	10	90,9%	1	9,1%	0	0,0%
	11-15	21	84,0%	2	8,0%	2	8,0%
	16-25	8	100%	0	0,0%	0	0,0%
	26 ve üzeri	1	50,0%	1	50,0%	0	0,0%
Eğitim Durumu	İmam Hatip Lisesi	8	80,0%	1	10,0%	1	10 %
	Ön Lisans	15	83,3%	3	16,7%	0	0,0%
	İlahiyat Fakültesi	41	95,3%	0	0,0%	2	4,7%
	Diğer Lisans	4	100%	0	0,0%	0	0,0%
	Yüksek Lisans	1	100%	0	0,0%	0	0,0%
Görev Yeri	İl Merkezi	67	90,5%	4	5,4%	3	4,1%
	Kasaba	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
Türü	Köy	2	100%	0	0,0%	0	0,0%
Toplam		69	90,8%	4	5,3%	3	3,9%

Kur'an kursu öğretmenlerine yöneltilen "mevzu hadis" sorusu ile ilgili yanıtlar analiz edildiğinde 76 kişi bu soruya cevap vermiştir. Katılımcılardan %90,8 oranında doğru cevap olan mevzu hadis yanıtını vermiştir. Merfû yanıtını verenlerin oranı %5,3, mevkuf yanıtını verenlerin oranı ise %3,9'dur. Verilere göre en fazla doğru yanıt verenler 18-30 yaş grubu ile 16-25 hizmet yılına sahip Kur'an kursu öğretmenleridir. Doğru cevap veren katılımcıların oransal olarak diğer lisans, yüksek lisans ve ilahiyat fakültesi mezunu oldukları görülmüştür.

Sahih Hadis ve Mevzu Hadis İçeren İfadelere Dair Bulgular

Araştırmamızın son bölümünde, Kur'an kursu öğretmenlerine kırk ifade sorulmuştur. Katılımcılardan, farklı konular hakkında karışık olarak sorulan bu ifadelerin; ayet, sahih hadis, mevzu hadis ve atasözü kategorilerinden hangisine ait olduğunu işaretlemeleri istenmiştir. Çalışmanın konusu, Kur'an kursu öğretmenlerinin hadis bilgi düzeyleri olması hasebiyle sadece anlamlı bir etkiye sahip olduğu düşünülen, sahih ve mevzu rivayetlere dair bulgu ve analizler sunulmuştur. Ayet ve atasözü içeren ifadelerle ilişkin bulgulara ise değinilmemiştir.

a) "Allah hayrını dilediği kişiyi dinde anlayış sahibi kılar." sahih hadisi

Tablo 9: "Allah hayrını dilediği kişiyi dinde anlayış sahibi kılar." Sahih Hadisini Bilme ile İlgili Durum

		Ayet		Sahih hadis		Mevzu hadis		Atasözü		Toplam	
		Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Yaş	18-30	3	13,7%	17	77,2%	2	9,1%	0	0,0%	22	100,0%
	31-40	4	16,7%	19	79,1%	0	0,0%	1	4,2%	24	100,0%
	41-50	6	24,0%	16	64,0%	2	8,0%	1	4,0%	25	100,0%

	51 ve Üzeri	1	33,3%	2	66,7%	0	0,0%	0	0,0%	3	100,0%
Hizmet Yılı	1-5	6	20,7%	21	72,4%	2	6,9%	0	0,0%	29	100,0%
	6-10	4	33,3%	7	58,4%	0	0,0%	1	8,3%	12	100,0%
	11-15	2	8,8%	19	82,6%	1	4,3%	1	4,3%	23	100,0%
	16-25	1	12,5%	6	75,0%	1	12,5%	0	0,0%	8	100,0%
	26 ve Üzeri	1	50,0%	1	50,0%	0	0,0%	0	0,0%	2	100,0%
Eğitim Durumu	İmam Hat. Lis.	3	30,0%	5	50,0%	2	20,0%	0	0,0%	10	100,0%
	Ön Lisans	1	5,3%	16	84,2%	0	0,0%	2	10,5%	19	100,0%
	İlahiyat Lisans	8	20,0%	30	75,0%	2	5,0%	0	0,0%	40	100,0%
	Diğer Lisans	2	50,0%	2	50,0%	0	0,0%	0	0,0%	4	100,0%
	Yüksek Lisans	0	0,0%	1	100,0%	0	0,0%	0	0,0%	1	100,0%
Görev Yeri Türü	İl Merkezi	14	19,4%	53	73,6%	3	4,2%	2	2,8%	72	100,0%
	Kasaba	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	100,0%
	Köy	0	0,0%	1	50,0%	1	50,0%	0	0,0%	2	100,0%
	Toplam	14	18,9%	54	73,0%	4	5,4%	2	2,7%	74	100,0%

Kur'an kursu öğretmenlerinin %73'ü "*Allah hayrını dilediği kişiyi dinde anlayış sahibi kılar.*" sahih hadisine doğru cevap vermiştir. Doğru cevap verenlerin arasında en yüksek orana sahip %84,2 ile ön lisans ile yüksek lisans mezunlarıdır. Sahih hadis yanıtını vererek en çok doğru cevap veren katılımcıların, 31-40 yaş aralığı ile 11-15 hizmet yılına sahip Kur'an kursu öğretmenleri olduğu tespit edilmiştir. Ankete katılanların %18,9'unun sahih hadise ayet diye yanıt vermesi ise dikkat çekicidir.

b) "İman etmedikçe cennete giremezsiniz, birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olmazsınız." sahih hadisi

Tablo 10: "İman etmedikçe cennete giremezsiniz, birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olmazsınız." Sahih Hadisini Bilme ile İlgili Durum

		Ayet		Sahih hadis		Mevzu hadis		Atasözü		Toplam	
		Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Yaş	18-30	3	14,3%	18	85,7%	0	0,0%	0	0,0%	21	100,0%
	31-40	2	7,1%	25	89,3%	1	3,6%	0	0,0%	28	100,0%
	41-50	4	14,8%	22	81,5%	1	3,7%	0	0,0%	27	100,0%
	51 ve Üzeri	1	33,3%	2	66,7%	0	0,0%	0	0,0%	3	100,0%
Hizmet Yılı	1-5	3	10,3%	26	89,7%	0	0,0%	0	0,0%	29	100,0%
	6-10	2	15,4%	11	84,6%	0	0,0%	0	0,0%	13	100,0%
	11-15	1	4,0%	22	88,0%	2	8,0%	0	0,0%	25	100,0%
	16-25	3	30,0%	7	70,0%	0	0,0%	0	0,0%	10	100,0%
	26 ve Üzeri	1	50,0%	1	50,0%	0	0,0%	0	0,0%	2	100,0%
Eğitim Durumu	İmam Hat. Lis.	5	41,7%	6	50,0%	1	8,3%	0	0,0%	12	100,0%
	Ön Lisans	1	5,3%	17	89,4%	1	5,3%	0	0,0%	19	100,0%
	İlahiyat Lisans	4	9,3%	39	90,7%	0	0,0%	0	0,0%	43	100,0%
	Diğer Lisans	0	0,0%	4	100,0%	0	0,0%	0	0,0%	4	100,0%
	Yüksek Lisans	0	0,0%	1	100,0%	0	0,0%	0	0,0%	1	100,0%
Görev Yeri Türü	İl Merkezi	9	11,7%	66	85,7%	2	2,6%	0	0,0%	77	100,0%
	Kasaba	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	100,0%

Köy	1	50,0%	1	50,0%	0	0,0%	0	0,0%	2	100,0%
Toplam	10	12,7%	67	84,8%	2	2,5%	0	0,0%	79	100,0%

Ankete katılan Kur'an kursu öğretmenlerinin %84,8'i bu soruya sahih hadis diyerek doğru cevap vermişlerdir. Katılımcıların %12,7'si ayet, %2,5'i de mevzu hadis yanıtını vererek yanlış cevaplamıştır. Diğer lisans, yüksek lisans ve ilahiyat mezunlarının doğru cevap verme oranları birbirine yakın iken, imam hatip lisesi mezunlarının doğru cevap oranı oldukça düşüktür. Bu soruyu, 31-40 yaş grubu arasında olan ile 1-5 hizmet yılına sahip Kur'an kursu öğretmenleri daha çok doğru cevaplamıştır.

c) “Hanımlarınıza danışın ama onların görüşlerine uymayın.” mevzu hadisi

Tablo 11: “Hanımlarınıza danışın ama onların görüşlerine uymayın.” Mevzu Hadisini Bilme ile İlgili Durum

		Ayet		Sahih hadis		Mevzu hadis		Atasözü		Toplam	
		Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Yaş	18-30	0	0,0%	0	0,0%	17	89,5%	2	10,5%	19	100,0%
	31-40	0	0,0%	0	0,0%	22	88,0%	3	12,0%	25	100,0%
	41-50	0	0,0%	0	0,0%	24	92,3%	2	7,7%	26	100,0%
	51 ve Üzeri	0	0,0%	0	0,0%	2	66,7%	1	33,3%	3	100,0%
Hizmet Yılı	1-5	0	0,0%	0	0,0%	24	88,9%	3	11,1%	27	100,0%
	6-10	0	0,0%	0	0,0%	11	91,7%	1	8,3%	12	100,0%
	11-15	0	0,0%	0	0,0%	20	90,9%	2	9,1%	22	100,0%
	16-25	0	0,0%	0	0,0%	8	88,9%	1	11,1%	9	100,0%
	26 ve Üzeri	0	0,0%	0	0,0%	2	66,7%	1	33,3%	3	100,0%
Eğitim Durumu	İmam Hat. Lis.	0	0,0%	0	0,0%	8	80,0%	2	20,0%	10	100,0%
	Ön Lisans	0	0,0%	0	0,0%	14	82,3%	3	17,7%	17	100,0%
	İlahiyat Lisans	0	0,0%	0	0,0%	38	92,7%	3	7,3%	41	100,0%
	Diğer Lisans	0	0,0%	0	0,0%	4	100,0%	0	0,0%	4	100,0%
	Yüksek Lisans	0	0,0%	0	0,0%	1	100,0%	0	0,0%	1	100,0%
Görev Yeri Türü	İl Merkezi	0	0,0%	0	0,0%	64	90,1%	7	9,9%	71	100,0%
	Kasaba	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	100,0%
	Köy	0	0,0%	0	0,0%	1	50,0%	1	50,0%	2	100,0%
	Toplam	0	0,0%	0	0,0%	65	89,0%	8	11,0%	73	100,0%

İslam'ın kadınlara bakış açısını doğru yansıtmayan bu tür uydurma rivayetlerin toplumda dolaşıyor olması son derece üzücüdür. Topluma sahih dini bilgiyi sunmakla görevli olan Kur'an kursu öğretmenlerinin hiçbiri, bu uydurma rivayete ayet ve sahih hadis yanıtı vermemesi ise oldukça sevindirici bir durumdur. Bu rivayete Kur'an kursu öğretmenlerinin %89'u mevzu, %11'i de atasözü yanıtını vermiştir. 41-50 yaş grubu ile 6-10 hizmet yılına sahip öğretmenler daha çok doğru cevap vermekle beraber, imam hatip lisesi mezunlarının diğerlerine nazaran daha az doğru cevap verdikleri görülmüştür.

ç) “Sen olmasaydın âlemleri yaratmazdım” mevzu hadisi

Tablo 12: “Sen olmasaydın âlemleri yaratmazdım” Mevzu Hadisini Bilme ile İlgili Durum

		Ayet		Sahih hadis		Mevzu hadis		Atasözü		Toplam	
		Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Yaş	18-30	4	18,2%	9	40,9%	9	40,9%	0	0,0%	22	100,0%
	31-40	9	32,1%	8	28,6%	11	39,3%	0	0,0%	28	100,0%
	41-50	8	30,8%	7	26,9%	11	42,3%	0	0,0%	26	100,0%
	51 ve Üzeri	0	0,0%	1	33,3%	1	33,3%	1	33,3%	3	100,0%

Hizmet Yılı	1-5	3	10,3%	12	41,4%	14	48,3%	0	0,0%	29	100,0%
	6-10	8	61,6%	4	30,8%	1	7,6%	0	0,0%	13	100,0%
	11-15	7	28,0%	7	28,0%	11	44,0%	0	0,0%	25	100,0%
	16-25	3	30,0%	1	10,0%	6	60,0%	0	0,0%	10	100,0%
	26 ve Üzeri	0	0,0%	1	50,0%	0	0,0%	1	50,0%	2	100,0%
Eğitim Durumu	İmam Hat. Lis.	3	27,3%	5	45,5%	2	18,2%	1	9,0%	11	100,0%
	Ön Lisans	10	47,6%	5	23,8%	6	28,6%	0	0,0%	21	100,0%
	İlahiyat Lisans	7	17,0%	12	29,3%	22	53,7%	0	0,0%	41	100,0%
	Diğer Lisans	1	25,0%	2	50,0%	1	25,0%	0	0,0%	4	100,0%
	Yüksek Lisans	0	0,0%	1	50,0%	1	50,0%	0	0,0%	2	100,0%
Görev Yeri Türü	İl Merkezi	21	27,2%	23	29,9%	32	41,6%	1	1,3%	77	100,0%
	Kasaba	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	100,0%
	Köy	0	0,0%	2	100,0%	0	0,0%	0	0,0%	2	100,0%
	Toplam	21	26,6%	25	31,6%	32	40,5%	1	1,3%	79	100,0%

Kur'an kursu öğretmenlerinin %40,5'i mevzu hadisi işaretleyerek doğru yanıt vermiştir. Ancak, katılımcıların %31,6'sı sahih hadis, %26,6'sı ise ayet yanıtını vermesi düşündürücüdür. Kur'an kursu öğretmenlerinin yanlış cevap vermelerinin altındaki neden araştırıldığında, bu mevzu rivayetin geçmişten günümüze kadar vaaz kürsülerinde ve dini birçok eserde çokça kullanılmasından kaynaklı olabilir. 41-50 yaş grubu ile 16-25 görev süresine sahip Kur'an kursu öğretmenleri, bu soruya en çok doğru yanıt vermişlerdir.

d) “Fakirlik benim övüncümdür. Ben fakirlikle iftihar ederim” mevzu hadisi

Tablo 13: “Fakirlik benim övüncümdür. Ben fakirlikle iftihar ederim” Mevzu Hadisini Bilme ile İlgili Durum

		Ayet		Sahih hadis		Mevzu hadis		Atasözü		Toplam	
		Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Yaş	18-30	0	0,0%	11	52,4%	10	47,6%	0	0,0%	21	100,0%
	31-40	0	0,0%	11	44,0%	14	56,0%	0	0,0%	25	100,0%
	41-50	0	0,0%	14	53,9%	11	42,3%	1	3,8%	26	100,0%
	51 ve Üzeri	0	0,0%	1	33,3%	1	33,3%	1	33,3%	3	100,0%
Hizmet Yılı	1-5	0	0,0%	16	53,3%	14	46,7%	0	0,0%	30	100,0%
	6-10	0	0,0%	5	45,5%	5	45,5%	1	9,0%	11	100,0%
	11-15	0	0,0%	10	43,5%	13	56,5%	0	0,0%	23	100,0%
	16-25	0	0,0%	5	55,6%	4	44,4%	0	0,0%	9	100,0%
	26 ve Üzeri	0	0,0%	1	50,0%	0	0,0%	1	50,0%	2	100,0%
Eğitim Durumu	İmam Hat. Lis.	0	0,0%	5	45,5%	5	45,5%	1	9,0%	11	100,0%
	Ön Lisans	0	0,0%	8	47,1%	8	47,1%	1	5,8%	17	100,0%
	İlahiyat Lisans	0	0,0%	19	45,2%	23	54,8%	0	0,0%	42	100,0%
	Diğer Lisans	0	0,0%	4	100,0%	0	0,0%	0	0,0%	4	100,0%
	Yüksek Lisans	0	0,0%	1	100,0%	0	0,0%	0	0,0%	1	100,0%
Görev Yeri Türü	İl Merkezi	0	0,0%	37	50,7%	34	46,6%	2	2,7%	73	100,0%
	Kasaba	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	100,0%
	Köy	0	0,0%	0	0,0%	2	100,0%	0	0,0%	2	100,0%
	Toplam	0	0,0%	37	49,3%	36	48,0%	2	2,7%	75	100,0%

Tablo 13'teki verilere göre, “*Fakirlik benim övüncümdür. Ben fakirlikle iftihar ederim*” mevzu rivayetine, Kur'an kursu öğrencilerinin hiçbirisi ayet yanıtı vermezken, %2,7'si atasözü yanıtını vermiştir. Ancak, verilerden anlaşılacağı üzere katılımcıların %49,3'ü sahih hadis yanıtını verirken, geriye kalan %48'i doğru cevap vererek mevzu hadis demiştir. Anlaşılan, Kur'an kursu öğrencilerinin sahih ile mevzu hadis arasında kaldıkları görülmüştür. Hadislerin doğru anlaşılması hususunda, günümüzde yaşadığımız problemlerden biri de mevzu hadislerin sahih hadisler gibi irşad faaliyetlerinde sunulmasıdır. Bu konuda topluma dini rehberlik etmede öncü konumunda bulunan Kur'an kursu öğrencilerinin daha hassas olması beklenir. En çok doğru yanıt verenler 31-40 yaş grubu ile 11-15 hizmet yılına sahip Kur'an kursu öğrencileridir.

e) “Gül, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) terinden yaratılmıştır.” mevzu hadisi

Tablo 14: “Gül, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) terinden yaratılmıştır.” Mevzu Hadisini Bilme ile İlgili Durum

		Ayet		Sahih hadis		Mevzu hadis		Atasözü		Toplam	
		Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Yaş	18-30	1	4,6%	3	13,6%	16	72,7%	2	9,1%	22	100,0%
	31-40	0	0,0%	6	23,1%	18	69,2%	2	7,7%	26	100,0%
	41-50	0	0,0%	3	11,5%	20	77,0%	3	11,5%	26	100,0%
	51 ve Üzeri	1	33,3%	0	0,0%	2	66,7%	0	0,0%	3	100,0%
Hizmet Yılı	1-5	0	0,0%	3	13,0%	25	83,3%	2	6,7%	30	100,0%
	6-10	1	7,7%	4	30,8%	6	46,2%	2	15,3%	13	100,0%
	11-15	0	0,0%	3	13,0%	18	78,3%	2	8,7%	23	100,0%
	16-25	0	0,0%	2	22,2%	6	66,7%	1	11,1%	9	100,0%
	26 ve Üzeri	1	50,0%	0	0,0%	1	50,0%	0	0,0%	2	100,0%
Eğitim Durumu	İmam Hat. Lis.	1	9,1%	4	36,3%	5	45,5%	1	9,1%	11	100,0%
	Ön Lisans	1	5,0%	2	10,0%	14	70,0%	3	15,0%	20	100,0%
	İlahiyat Lisans	0	0,0%	5	12,2%	33	80,5%	3	7,3%	41	100,0%
	Diğer Lisans	0	0,0%	1	25,0%	3	75,0%	0	0,0%	4	100,0%
	Yüksek Lisans	0	0,0%	0	0,0%	1	100,0%	0	0,0%	1	100,0%
Görev Yeri Türü	İl Merkezi	2	2,7%	12	16,0%	54	72,0%	7	9,3%	75	100,0%
	Kasaba	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	100,0%
	Köy	0	0,0%	0	0,0%	2	100,0%	0	0,0%	2	100,0%
	Toplam	2	2,6%	12	15,6%	56	72,7%	7	9,1%	77	100,0%

Kur'an kursu öğrencilerinin bu mevzu hadis hakkında, %72,7'si doğru cevap vermiş olsa da %15,6'sı sahih olduğunu belirtmişlerdir. Daha önce de belirtildiği gibi, bazı katılımcıların sahih hadis ile mevzu hadisleri ayırt edemedikleri görülmüştür. Tablodaki verilere göre, en çok doğru yanıt verenler; 41-50 yaş grubu, yüksek lisans ve ilahiyat fakültesi mezunları ile 1-5 hizmet yılına sahip Kur'an kursu öğrencileridir.

f) “Kavun-karpuzun suyu rahmettir, tatlılığı da tıpkı cennetteki tatlılık ve haz gibidir.” mevzu hadisi

Tablo 15: “Kavun-karpuzun suyu rahmettir, tatlılığı da tıpkı cennetteki tatlılık ve haz gibidir.” Mevzu Hadisini Bilme ile İlgili Durum

		Ayet		Sahih hadis		Mevzu hadis		Atasözü		Toplam	
		Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Yaş	18-30	1	5,3%	3	15,7%	14	73,7%	1	5,3%	19	100,0%
	31-40	0	0,0%	8	29,6%	16	59,3%	3	11,1%	27	100,0%
	41-50	0	0,0%	3	11,5%	18	69,2%	5	19,3%	26	100,0%

	51 ve Üzeri	0	0,0%	0	0,0%	2	66,7%	1	33,3%	3	100,0%
Hizmet Yılı	1-5	1	3,7%	4	14,9%	20	74,0%	2	7,4%	27	100,0%
	6-10	0	0,0%	4	33,3%	7	58,4%	1	8,3%	12	100,0%
	11-15	0	0,0%	5	20,0%	15	60,0%	5	20,0%	25	100,0%
	16-25	0	0,0%	1	11,1%	7	77,8%	1	11,1%	9	100,0%
	26 ve Üzeri	0	0,0%	0	0,0%	1	50,0%	1	50,0%	2	100,0%
Eğitim Durumu	İmam Hat. Lis.	0	0,0%	3	30,0%	6	60,0%	1	10,0%	10	100,0%
	Ön Lisans	1	5,0%	4	20,0%	11	55,0%	4	20,0%	20	100,0%
	İlahiyat Lisans	0	0,0%	6	15,0%	30	75,0%	4	10%	40	100,0%
	Diğer Lisans	0	0,0%	1	25,0%	2	50,0%	1	25,0%	4	100,0%
	Yüksek Lisans	0	0,0%	0	0,0%	1	100,0%	0	0,0%	1	100,0%
Görev Yeri Türü	İl Merkezi	1	1,4%	13	17,8%	49	67,1%	10	13,7%	73	100,0%
	Kasaba	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	100,0%
	Köy	0	0,0%	1	50,0%	1	50,0%	0	0,0%	2	100,0%
	Toplam	1	1,3%	14	18,7%	50	66,7%	10	13,3%	75	100,0%

Katılımcılar, bu mevzu hadis hakkında %66,7 doğru cevap vermiştir. Kur'an kursu öğreticilerinin %18,7'si sahih hadisi işaretleyerek, sahih-mevzu hadis ayrımında sorun yaşadıkları görülmüştür. En doğru cevap verenler, 18-30 yaş grubu ile 16-25 hizmet yılına sahip Kur'an kursu öğreticileridir.

g) “Ben gizli bir hazine idim. Bilinmeyi murâd ettim. Bilineyim diye mahlûkatı yarattım” mevzu hadisi

Tablo 16: “Ben gizli bir hazine idim. Bilinmeyi murâd ettim. Bilineyim diye mahlûkatı yarattım” Mevzu Hadisini Bilme ile İlgili Durum

		Ayet		Sahih hadis		Mevzu hadis		Atasözü		Toplam	
		Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Yaş	18-30	2	9,1%	12	54,5%	6	27,3%	2	9,1%	22	100,0%
	31-40	6	26,1%	9	39,1%	8	34,8%	0	0,0%	23	100,0%
	41-50	7	29,2%	7	29,2%	8	33,3%	2	8,3%	24	100,0%
	51 ve Üzeri	1	33,3%	1	33,3%	1	33,3%	0	0,0%	3	100,0%
Hizmet Yılı	1-5	5	17,2%	14	48,3%	8	27,6%	2	6,9%	29	100,0%
	6-10	3	27,3%	4	36,4%	3	27,3%	1	9,0%	11	100,0%
	11-15	4	19,0%	7	33,3%	9	42,9%	1	4,8%	21	100,0%
	16-25	3	33,3%	3	33,3%	3	33,3%	0	0,0%	9	100,0%
	26 ve Üzeri	1	50,0%	1	50,0%	0	0,0%	0	0,0%	2	100,0%
Eğitim Durumu	İmam Hat. Lis.	4	40,0%	4	40,0%	2	20,0%	0	0,0%	10	100,0%
	Ön Lisans	5	26,3%	8	42,1%	3	15,8%	3	15,8%	19	100,0%
	İlahiyat Lisans	5	13,2%	16	42,1%	16	42,1%	1	2,6%	38	100,0%
	Diğer Lisans	2	50,0%	1	25,0%	1	25,0%	0	0,0%	4	100,0%
	Yüksek Lisans	0	0,0%	0	0,0%	1	100,0%	0	0,0%	1	100,0%
Görev Yeri Türü	İl Merkezi	16	22,9%	27	38,5%	23	32,9%	4	5,7%	70	100,0%
	Kasaba	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	100,0%
	Köy	0	0,0%	2	100,0%	0	0,0%	0	0,0%	2	100,0%
	Toplam	16	22,2%	29	40,3%	23	31,9%	4	5,6%	72	100,0%

Tablodaki verilere göre, bu mevzu hadis hakkında Kur'an kursu öğretmenlerinin %31,9'u doğru cevap vermiştir. Katılımcıların %40,3'ü sahih hadis, %22,2'si ayet, %5,6'sı ise atasözü demiştir. Bu rivayet, mevzu hadis kaynaklarında yer almakta ve sahih hadis olmadığı açıklanmaktadır. Ancak, tıpkı diğer mevzu rivayetler gibi dini rehberlik faaliyetlerinde çokça kullanılmakta ve kültürümüzde geniş bir yer edindiği görülmektedir. Bu nedenle, katılımcılar, rivayetlerin aslını araştırma ihtiyacı duymayıp ilgili rivayetlere genelde sahih hadis veya ayet diye cevap vermişlerdir. En çok doğru cevabı verenler 31-40 yaş aralığı ile 11-15 hizmet yılına sahip Kur'an kursu öğretmenleridir. Bu mevzu rivayete en fazla doğru yanıt veren %42,1 ile ilahiyat fakültesi mezunu öğretmenlerdir. Ancak, ilahiyat mezunu Kur'an kursu öğretmenlerinin büyük bir kısmını teşkil eden %57,9'unun yanlış cevap vermesi düşündürücüdür.

Tartışma

Anketi yanıtlayan Kur'an kursu öğretmenlerinin çoğunluğunu, %35,3 oranı ile 31-40 yaş aralığındaki öğretmenler teşkil etmektedir. Ayrıca, %37,8 oranında 1-5 hizmet yılına sahip öğretmenlerin çoğunlukta olduğu görülmektedir. Araştırmamıza katılan 82 Kur'an kursu öğreticisinden 80'i Adıyaman merkezde, 2'si ise köylerde görev yapmaktadır.

Geçmiş yıllarda yapılan araştırmalarda imam hatip lisesi ve ön lisans mezunu öğretmenlerin sayısı fazla iken; bu çalışmamızda ilahiyat fakültesi mezunu öğretmenlerin oranı %54,9 ile birinci sıradadır. İlahiyat fakültesi mezunu Kur'an kursu öğretmenlerinin fazlalığına dair varsayımımızın doğru olduğu açıkça kanıtlanmıştır. Bu sırayı, %25,6 ile ön lisans, %13,5 ile imam hatip lisesi mezunu öğretmenler takip etmektedir. Ankete, 4 diğer lisans ve 1'de yüksek lisans mezunu Kur'an kursu öğreticisi katılmıştır. İlahiyat mezunu öğretmenlerin sayısının artması kanaatimizce, ülkemizde birçok ilahiyat fakültesinin açılması, öğretmenlerin ilahiyat lisans tamamlama (İlitam) programlarında eğitim hayatlarına devam etmeleri ve son yıllarda Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Kur'an kursu öğreticisi alımlarında ilahiyat mezunlarına daha fazla öncelik verilmesi gibi etkenlere bağlanabilir.

Ankette Kur'an kursu öğretmenlerine "Okumuş olduğunuz hadis kitaplarını işaretleyiniz" diye sordüğümüzda katılımcıların, %76,8'i *Riyâzü's-Sâlihîn*, %75'i *Hadislerle İslam*, %69,1'i ise *Sahih-i Buhâri* demiştir. Oldukça hacimli olan bu eserlerin okunma oranlarıyla, katılımcıların bu eserleri kütüphanelerinde bulundurma oranları doğru orantılıdır. Hatice Yılmaz Ülkü'nün 2019'da yapmış olduğu araştırmada en çok okunan hadis kitabının Nevevi'nin (ö. 676/1277) *Riyâzü's-Sâlihîn* adlı eseri olduğu belirtilmiştir (Ülkü, 2019, s. 25). Ülkü'ye ait bu bulgu, çalışmamızı destekler niteliktedir.

Kur'an kursu öğretmenlerinin yalnızca %6,1'i hadis konusunda kendilerini yeterli bulmaktadır. %75,6'sı ise kendisini kısmen yeterli görmektedir. Hadis alanında kendisini yetersiz görenlerin oranı ise %18,3'tür. Yetersiz görenlerin eğitim durumlarına bakıldığında %28,5 ile ön lisans mezunu öğretmenlerin ilk sırada olduğu görülmektedir. Gündüz'ün yapmış olduğu araştırmaya göre; din görevlilerinin sadece %27'si kendisini hadis alanında yeterli bilgiye sahip olduğunu belirtmektedir (Gündüz, 2019, s. 24). Çalışmamıza katılan Kur'an kursu öğretmenlerinin, hadisler konusundaki yeterlilik algısı açısından, Gündüz'ün çalışmasına katılan Kur'an kursu öğretmenlerine kıyasla daha temkinli bir tutum sergiledikleri tespit edilmiştir.

Araştırma verilerine göre 18-30 yaş aralığı ile 1-5 hizmet yılına sahip Kur'an kursu öğretmenleri hadis alanında güncel yayınlanan kitap ve makaleleri takip ettiğini ifade etmektedir. Hadis alanındaki güncel yayınları takip etme durumları ile ilgili soruya katılımcıların; %58,5'i kısmen, %34,1'i hayır ve %7,3'ü evet yanıtını vermiştir. Katılımcıların yaş durumları ilerledikçe hadis ile ilgili yayınları daha az takip ettikleri görülmüştür. İlahiyat fakültesi mezunu öğretmenlerin oranı bir hayli fazla olmasına rağmen, güncel yayınları yeterince takip etmedikleri anlaşılmaktadır. Gültekin'in araştırmasında imam hatiplerin hadis ile ilgili yayınları takip etme

durumu sorulduğunda; %37,4'ü evet, %47,8'i ise hayır yanıtını vermiştir. Gültekin'in çalışmasına göre imam-hatiplerin çoğu güncel yayınlara ilgi duymamaktadır (Gültekin, 2019, s. 323-361). Çalışmamıza katılan Kur'an kursu öğreticilerinin büyük bir kısmının, güncel ve akademik yayınları daha fazla takip ettiği tespit edilmiştir.

Katılımcılara yönelttiğimiz "Hadisleri aktarırken hadislerin sıhhatini önemserim" sorusuna, öğrencilerin %91,5'i oranındaki büyük çoğunluğu "evet" cevabını vermiştir. Aslan ve Kocabaş'ın yaptığı araştırmaya göre, Kur'an kursu öğreticilerinin %92,5'i hadislerin sıhhatini önemseydiğini ifade ederek, bizim çalışmamızı destekleyen değerlerin olduğu tespit edilmiştir (Aslan vd., 2021, s. 1086). Bu da Kur'an kursu öğreticilerinin hadislerin sıhhati konusuna önem verdiklerini göstermektedir. Ancak, katılımcılara bazı hadislerin sıhhat durumları ile ilgili sorular sorulduğunda, öğrencilerin sahih-mevzu ayırımında zorlandıkları görülmüştür. "Hadisleri aktarırken hadislerin sıhhatini önemserim" sorusuna, katılımcılardan "hayır" cevabını veren öğretici olmamıştır.

"Hurafelerin toplumda yayılmasının başlıca nedenlerinden birinin, irşat faaliyetlerinde uydurma rivayetlerin kullanılmasından kaynaklandığını düşünüyorum" sorusuna, Kur'an kursu öğreticilerinin %66,6'sı evet, %32,1'i kısmen, %1,3'ü hayır cevabını vermiştir. Gündüz'ün araştırmasına göre aynı görüşü paylaşan din görevlilerinin oranı %82,2'dir (Gündüz, 2019, s. 289). Aslan ve Kocabaş'ın çalışmasına göre bu soruya Kur'an kursu öğreticilerinin %70,8'i evet, %25,5'i kısmen yanıtını vermiştir (Aslan vd., 2021, s.1086). Bu durum, Kur'an kursu öğreticilerinin büyük bir çoğunluğunun, İslam dininin hurafelerden arındırılması hususunda hemfikir olduklarını göstermektedir.

Anketin dördüncü kısmında, katılımcılara Hadis usulü konuları ile ilgili 10 adet çoktan seçmeli soru sorulmuştur. Kur'an kursu öğreticilerinin bu soruya en çok doğru cevap verdikleri sorular; %96,2 ile kudsî hadis tanımı, %93,8 ile Kütüb-ü Sitte eserlerini bilme ve %90,8 ile mevzu hadis tanımıdır.

En az bilinen sahih hadis, "*Zalim de, mazlum da olsa kardeşine yardım et*" (Buhârî, "İkrâh", 7) hadisidir. En çok bilinen sahih hadis, "*Hayatım elinde olan Allah'a yemin ederim ki ihlas suresini okumak Kur'an'ın üçte birine denk olur*" (Buhârî, "Fedaili'l-Kur'an", 13) hadisidir. İkinci en çok bilinen sahih hadis ise "*İman etmedikçe cennete giremezsiniz, birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olmazsınız.*" (Müslim, "İman", 93; Ebu Dâvud, "Edeb", 131) hadisidir.

Mevzu rivayetlerle ilgili veriler incelendiğinde, bilinme oranı en düşük mevzu rivayet, "*Ben gizli bir hazine idim. Bilinmeyi murad ettim. Bilineyim diye mahlûkatı yarattım*" (Sehâvî, 1979, s. 521; Aliyyü'l-Kârî, 1986, s. 269; Aclûnî, 1421, 1/132; İbn Arrâk, 1981, 1/148) rivayetidir. Kur'an kursu öğreticilerinin %31,9'u bu mevzu rivayete doğru cevap verirken; %40,3'ü sahih hadis diyerek yanlış cevap vermiştir. En az bilinen ikinci mevzu rivayet ise "*Sen olmasaydın âlemleri yaratmazdım*" (Aliyyü'l-Kârî, 1986, s. 255; Aclûnî, 1421, 2/164) rivayetidir. Geçmişten günümüze dini rehberlik faaliyetlerde çokça kullanılmasının etkisiyle katılımcıların, %40,5'i mevzu diyerek doğru cevap vermiştir. Buna karşın %31,6 sahih hadis, %26,6 oranında ise ayet diyerek yanlış cevap vermiştir. En az bilinen üçüncü mevzu rivayet ise "*Fakirlik benim övüncümdür. Ben fakirlikle iftihar ederim*" (Sehâvî, 1979, s. 300; Aliyyü'l-Kârî, 1986, s. 254; Aclûnî, 1421, 2/113) rivayetidir. Bu mevzu rivayet hakkında katılımcıların, %48'i doğru cevap verirken, %49,3'ü sahih hadis diyerek yanlış cevap vermiştir. Gür'ün çalışmasına göre bu mevzu rivayet hakkında din görevlilerin %39,8'i doğru cevap verirken, %28,2'si sahih hadis diyerek yanlış cevap vermiştir (Gür, 2011, s. 314). Dolayısıyla, her iki araştırmada görüldüğü üzere katılımcıların sahih-mevzu hadis ayırımında güçlük yaşadığı tespit edilmiştir. En çok bilinen mevzu rivayet ise "*Hanımlarınıza danışın ama onların görüşlerine*

uymayın” (Süyûtî, 1983, 1/199; Sehâvî, 1979, s. 248; İbn Arrâk, 1981, 1/253; Aclunî, 1421, 2/4) rivayetidir.

Sonuç ve Öneriler

Sonuç

Bu çalışma, Adıyaman ili merkez ilçede görev yapan Kur'an kursu öğretmenlerinin hadis bilgilerine yönelik gerçekleştirilen bir alan araştırmasına dayanmaktadır. Anketten elde edilen sonuçlar ise şu şekildedir:

1. Kur'an kursu öğretmenlerinin en çok okudukları hadis kaynağının %76,8'ile *Riyâzü's-Sâlihîn* olduğu görülmüştür. İkinci sırada ise %75,0 oranı ile *Hadislerle İslam* en çok okunan hadis kitapları olmuştur. Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yakın zamanda çıkarılan *Hadislerle İslam* kitabının, Kur'an kursu öğretmenleri arasında gittikçe yaygınlaşmasıyla bu eserin okunma oranında birinci sıraya yükseleceği kanaati taşımaktayız.

2. Araştırmamıza göre, Kur'an kursu öğretmenlerinin %6,1'i hadis alanında kendilerini yeterli gördüğünü, %7,3'ü hadis ile ilgili güncel yayınları takip ettiğini, %58,5'inin ise bu yayınları kısmen takip ettiklerini ifade etmektedirler. Bu da, Kur'an kursu öğretmenlerinin yeteri kadar güncel yayınları takip etmediklerini göstermektedir. Kur'an kursu öğretmenlerinin %91,5'i gibi büyük çoğunluğu hadisleri aktarırken hadislerin sıhhatini önemseydiğini belirtmiştir. Bu oran, öğretmenlerin hadislerin sıhhati konusunda duyarlı olduğunu göstermektedir. Ancak, Kur'an kursu öğretmenlerinden alınan dönütlere bakıldığında, hadislerin sahihini sakiminden ayırma hususunda zorlandıkları görülmüştür. Kur'an kursu öğretmenlerinin %66,6'sı toplumda yerleşen hurafelerin en büyük nedenlerinden birinin mevzu rivayetlerin yaygın bir şekilde kullanılması olduğunu belirtmektedir.

3. Kur'an kursu öğretmenlerinin, kendilerine yöneltilen Hadis usulü ile ilgili sorulara genel anlamda %70'in üzerinde değişen oranlarda doğru yanıt verdikleri görülmüştür.

4. Kur'an kursu öğretmenlerinden sahih hadis ile ilgili elde edilen verilere göre, en çok bilinen sahih hadis %88,3 oranla, *“Hayatım elinde olan Allah'a yemin ederim ki ihlas suresini okumak Kur'an'ın üçte birine denk olur”* hadisidir. İkinci en çok bilinen sahih hadis ise %84,8 oranla, *“İman etmedikçe cennete giremezsiniz, birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olmazsınız.”* hadis-i şerifidir. En az bilinen sahih hadis ise %56 oranı ile *“Zalim de, mazlum da olsa kardeşine yardım et”* hadisi gelmektedir. Kur'an kursu öğretmenlerinin, bu sahih hadis hakkında %25,3 oranında atasözü ve %18,7 oranında mevzu hadis yanıtı vererek, sahih-mevzu ayırımında ikilem yaşadıkları görülmüştür.

5. Mevzu hadisler ile ilgili verilere göre, en çok bilinen mevzu rivayet %89,0 ile *“Hanımlarınıza danışın ama onların görüşlerine uymayın”* mevzu rivayetidir. En az bilinen mevzu rivayet ise %31,9 oranı ile *“Ben gizli bir hazine idim. Bilinmeyi murad ettim. Bilineyim diye mahlûkatı yarattım”* mevzu rivayetidir. Kur'an kursu öğretmenlerinin mevzu rivayetler ile ilgili yanıtları değerlendirildiğinde, genel olarak bilinme oranlarının düşük olduğu tespit edilmiştir.

Öneriler

Araştırma sonuçlarına göre, toplumun sahih bir din anlayışına sahip olabilmesi ve Kur'an kursu öğretmenimizin hadis bilgilerinin gelişmesi için önerilerimiz şunlardır:

1. Diyanet İşleri Başkanlığı, Kur'an kursu öğretmenlerine sahih bir hadis/sünnet anlayışı kazandırabilmesi için atama öncesi verilen akademi eğitimlerinde; Hadis usulü, Hadis tarihi ve hadis metinlerinin yanında, toplumda yaygın olarak kullanılan mevzu rivayetler ile ilgili yeterli düzeyde eğitim programları düzenlemelidir.

2. Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı hizmet içi eğitim merkezlerinde, bu konularla ilgili olarak özellikle İlahiyat fakültelerinin Hadis Anabilim Dalı uzmanlarından istifade edilmelidir.

3. Kur'an kursu öğreticileri, kendi aralarında haftalık hadis meclisleri oluşturup düzenli bir şekilde hadis dersleri yapmak suretiyle, hadis/sünnet ile ilgili güncel yayınları müzakere etmeleri teşvik edilmelidir.

4. Kur'an kurslarında, Kur'an-ı Kerim, ibadet ve siyer derslerinin yanında, hadis dersinin eğitim programlarına alınması sağlanmalıdır. Bu sayede, Kur'an kursu öğreticileri edindikleri sahih dini bilgiyi halk kitlelerine aktarma imkânı bulabileceklerdir.

5. Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde açılan Kur'an kursları, hafızlık eğitimi verilen Kur'an kursları ve yaz kurslarında eğitim gören öğrencilerde, hadis farkındalığı oluşturabilmek adına, ödüllü hadis yarışmaları vb. etkinlikler düzenlenmelidir.

6. Günümüzde gençlerle iletişim kurabilme ve onlara sahih dini bilgiyi sunabilmenin en hızlı yollarından biri de sosyal medyadır. Üzülerek belirtmek gerekir ki, bu platformların etkin kullanıldığı söylenemez. Bu hususta, başta Diyanet İşleri Başkanlığı ve il müftülükleri olmak üzere, Kur'an kursu öğreticilerinin bu platformları etkin bir şekilde kullanabilmesi için içerik üretilmesi ve paylaşımının teşvik edilmesi gereklidir. Bu noktada, üniversitelerin Hadis alanındaki öğretim üyelerinden destek alınabilir. Böylelikle, toplum sahih-mevzu rivayetler ayrımı hususunda daha donanımlı bir seviyeye ulaşabilir.

7. Başta Diyanet İşleri Başkanlığı olmak üzere, dini eğitim veren bütün Kur'an kurslarında eğitim görenlerin kütüphane arşivleri zenginleştirilmeli, temel hadis kaynaklarına ulaşımı ivedilikle sağlanmalıdır.

Kaynakça

- Aclûnî, İ. (1421). *Keşfu'l-hafâ ve müzîlû'l-ilbas ammâ işteharâ mine'l-ehâdisi alâ elsineti'n-nâs*. thk. Şeyh Yusuf b. Mahmud el-Hac Ahmed. Dimeşk: Mektebetü'l-İlmi'l-Hadîs.
- Aliyyu'l-Kâri, N. (1986). *Esrâru'l-merfûa fi'l-ahbâri'l-mevzûa*, thk. Muhammed Lütfi es-Sabbağ. Beyrut: el-Mektebetü'l-İslâmî.
- Aslan, R., Kocabaş, E. (2022). Kur'an kursu öğreticilerinin hadis bilgileri üzerine bir değerlendirme: Gaziantep örneği, *Gaziantep üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 20 (3), 1069-1089.
- Bilen, M. (1996). *T.C. Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı camilerde görev yapan imamların hadis bilgilerinin mahiyeti üzerine tecrübi bir araştırma (Ankara, Şırnak örneklemleri)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bilen, M. (2007). Din görevlilerinin hadis bilgileri üzerine. *İslami İlimler Dergisi*, 1 (4), 81-104.
- Buhârî, M. (1992). *Sahîhu'l-Buhârî*, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Çelik, A. (2009). *Halkın hadis bilgisi ve kaynakları*. Bursa: Emin Yayınları.
- Erul, B. (2014). *Sahabenin sünnet anlayışı*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Ebû Dâvud, S. (ts). *Sünen-i Ebû Dâvûd*. thk. Muhammed Mahyuddin Abdulhamid. Beyrut: Mektebetü'l Asriyye.
- Gökçe, B. (2004). *Toplumsal bilimlerde araştırma*. Ankara: Savaş Yayınları.
- Gültekin, H. (2019). Uşak ili örneğinde imam hatiplerin yeterlilikleri. *Mevzu Sosyal Bilimler Dergisi*, (2), 323-361.
- Gündüz, M. (2019). *Din görevlilerinin hadis bilgilerinin mahiyeti üzerine bir alan araştırması (Eskişehir ve Kütahya örneği)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

- Gür, A. (2011). *Din görevlilerin hadis bilgilerinin mahiyeti üzerine bir alan araştırması (Niğde ve Mersin örneği)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Karaman, H. (1971). Türkiye’de dini bilginin kaynak ve metodu üzerine, *Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi*, 10 (112–113), 351-362.
- Karasu, T. (2019). Kur’an kursu öğreticilerine göre okul öncesi dönemde din eğitimi: Muş ili örneği. *İlahiyat Tetkikleri Dergisi* 1 (51), 479-500.
- Kurkut, D. (2012). *Sünnetin hayata aktarılmasında din görevlilerinin fonksiyonu (Kayseri örneği)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Müslim, H. (ts). *Sahih-i Müslim*. thk. Muhammed Fuad Abdulkaki. Beyrut: Daru İhyâi Turas.
- İbn Arrâk, E. H. (1981). *Tenzîhü’ş- şerîati’l- merfû’a ani’l- ehâdîsi’ş- şerîati’l- mevzû’a*, nşr: Abdullvehhâb Abdullatif. Beyrut: Dâru’l- Kutubu’l- İlmiyye.
- İbnü’l-Cevzî, E. F. (1998). *Kitabü’l-mevdûât mine’l-ehâdî*. Riyâd: Mektebetü’r-Rüşd.
- Sehâvî, M. (1979). *el-Mekâsıdu’l-hasene fî beyânî kesîrin mine’l-ehâdîsi’l-müştehire ale’l-elsine*. Beyrut: Dâru’l-Kütübü’l-İlmiyye.
- Suyûtî, C. (1983). *el-Leâliü’l-masnûa*, Beyrut: Daru’l-Marife.
- Şevkânî, M. (1960). *el-Fevâidü’l-mecmû’a fî’l-ehâdîsi’l mevdu’a*. Kahire: y.y.
- Tirmizî, E. İ. (1998). *Sünen-i Tirmizî*. thk. Beşşar Avad Ma’ruf. Beyrut: Daru’l-Garbi’l- İslâmî.
- Turan, İ., Şimşek, Ü. ve Aslan, H. (2015). “Eğitim araştırmalarında likert ölçeği ve likert-tipi soruların kullanımı ve analizi”, *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (30), 186-203.
- Ülkü, H. Y. (2019). *T.C. Diyanet İşleri Başkanlığında görevli Kur’an kursu öğreticilerinin hadis bilgileri üzerine bir alan araştırması (Konya- Meram ve Kocaeli- Gebze örneği)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Yücel, A. (2014). *Hadis usulü*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Yıldırım, E. (2011). *Hadis problemleri*. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Yoğurtçugil, K. (1976). *Örnekleme/yöntemler ve uygulama*. İstanbul: İktisat Fakültesi Yayınları.